

tud Poola huvidele; samuti Balti riikide võimaliku lootust omavahelisele kõikehõlmavale harmoonilisele majanduslikule, poliitilisele ja kultuurilisele organiseeritusele. Soome sihte tuleb pidada realistlikeks: Soome taotles toimivat koostööd valitsuste tasemel, mis funktsioneerinuks formaalsetest liitudest hoolimata.

Michael Garleffi (Oldenburg) poolt kirjalikuna lähetatud ettekanne "Baltisakslased kui Kirde-Euroopa identiteedimõtte kandjad?" tõi esile, et baltisaksa rahvusgruppi võimalik idee Kirde-Euroopa ühtsest identiteedist ei kõitnud. 19. sajandi keskpaigast hakkas hoopis kujunema visioon "Balti ühtsusest", mis kogus jõudu reaktsioonina algavale venestamislainele ning saavutas kõrgpunkti esimese Vene revolutsiooni ja Esimese maailmasõja lõpu vahelisel perioodil. Seda tingis vähemalt osaliselt tundmine pidevas "eriolukorras" elamisest ning teadmine enesest kui erandlikust nähtusest "euroopaliku mentaliteedi väravana" ja kultuurilise kaitsevallina. Balti eluviisi taoline topletolemus – kultuurilise eripära ja riikliku lojaalsuse koosseksistents, truudus nii saksa rahvusele kui ka Vene riigile – võis olla samuti üks põhjusi, miks ei õnnestunud Balti identiteedi asemel saavutada ulatuslikumat, Kirde-Euroopa identiteeditunnet.

Viimasena kõneles Jörg Hackmann (Greifswald) teemal "Objektist subjektiks. Väikerahvaste kujunemise aspekte".

Lõppdiskussiooni juhatasid sisse Matti Klinge (Helsingi) ja Marko Lehti (Turu) teesid. Sümpoosion päädis kolme ettekandepäeva ainesele toetuva aruteluga ajalooliste alusmõistete "Kirde-Euroopa", "Läänemere regioon" jt. olemusest ning nende vahekorrast.

Lea Kõiv

ARHIVAALIDE HINDAMISE ALANE SEMINAR TALLINNAS

■ 10. dets. 2001 toimus Tallinnas seminar, mille korraldas Eesti Arhivaaride Ühing koos Soome Instituudiga. Seminaril esinesid Soome arhivaarid, kes andsid hea ülevaate oma maa arhivaalide hindamise üldpõhimõtetest ja nende praktikasse rakendamisest. Huvi ka meil väga aktuaalse teema vastu täitis Soome Instituudi väikese saali viimse koha. Seminari kuulajaid oli niihästi Rahvusarhiivist kui ka asutustest.

Arhivaaride Ühingu esimehe Peep Pillaku lühikese avasõna järel andis arhiivinõunik Raimo Pohjola ülevaate hindamisprobleemide käsitlusest Soome arhiiviseadustes ja teoreetilistest seisukohtadest, mis on mõjutanud üldist hindamispoliitikat. Üldiselt on arhivaalide hindamisel viimase paarikümne aasta vältel suurenenud arhiivimoodustajate otsustusõigus. Nii näiteks kooskõlastatakse Rahvusarhiiviga vaid alaliselt säilitatavad dokumendid, säilitustähtjad määrab arhiivimoodustaja ise. Palju rakendatakse makrohindamist, mis algab juba asutuste valikust. Juba mitukümmend aastat rakendatakse massiliselt tekkivate dokumentide statistilise väljavõtu menetlust. Eriti levinud on isikuid puudutavate dokumentide (maksuametite, sotsiaalabi, haiglate jne. dokumendid) väljavõtted sünnikuupäeva alusel, milleks on eeskujult võetud Rootsist. Viimasel aastakümnel mõjutab arhivaalide hindamist üha enam infotehnoloogia areng ja asjaajamise digitaliseerumine.

Seminari peaesinejaks oli Päivi Repo-Lehikoinen, kes kahes ettekandes käsitles arhiivide hindamispoliitikat ja strateegiat ning selle praktilisi rakendusi. Avaliku sektori dokumentidest säilitatakse alaliselt 10–15 %, seega on valiku tegemine väga oluline. Eeskätt iseloomustab seda pragmaatilisus. Arhiiv määrab alaliselt säilitatavad arhivaalid, lähtudes samadest põhimõtetest ja erinevate arhiivimoodustajate dokumentidest kui tervikust. Kuna alaliselt säilitatakse suhteliselt vähe, on oluline tagada dokumentide arusaadavus ka pärast nende algsete seoste katkemist dokumentide hävitamise järel. Olulised hindamiskriteeriumid on asutuse ülesanded ja positsioon ühiskonnas, dokumentide unikaalsus, ammendavus, nende öko-

noomne ja kasutuskõlbulik vorm. Nende põhimõtete elluviimiseks kasutatakse mitmesugust teatmestut: diaare ja teisi registreid, dokumentide loetelusid, arhiiviskeeme. Asjaajamise loodud teatmestut peab olema võimalik kasutada ka arhiivis. Säilitustähtaegade määramisel peab arhiivimoodustaja arvestama ka mitmesuguste eriseaduste (näiteks raamatupidamisseadus) nõudeid. Arhiivi loata ei või muuta alatist säilitamist tähtsajaliseks ega vastupidi, samuti tuleb kooskõlastada arhivaalide alatine säilitamine vaid elektroonilisel kujul.

Juhani Tikkanen käsitles oma ettekandes elektrooniliste dokumentide ja andmebaaside hindamist, peatudes eeskätt selle erijoontel. Veel enam kui paberalusel dokumentide puhul eeldab elektrooniliste dokumentide alatine või pikaajaline säilitamine tõhusat eeltööd teabesüsteemi kavandamisel. Dokumentide hindamisel tuleb arvestada kahte kriteeriumi: kas neil on alatine säilitusväärtus ja kas nende säilitamine elektroonilisel kujul on parim võimalik viis. Põhimõtteliselt paberdokumentidest erinev võib olla hävitamiseks eraldamise majanduslik otstarbekus: lühiajaliselt pole see kuigi suur, väljavõtete tegemine võib osutuda kallimaks kui kogu andmestiku säilitamine. Pikaajaline või alatine säilitamine on aga ka riist- ja tarkvarast sõltumatus vormis ikkagi üsna kallis. Ometi kasvab pidevalt nende dokumentide ja eriti andmebaaside maht, mille ainus mõistlik säilitusviis on elektrooniline. Kui eeltoodu tundus mõnele kuulajale igapäevast liiga kaugena, siis ettekande lõpuosas veenduti üllatusega, et puhtelektroonilised dokumendid on vähemalt elektronposti näol juba ka meie igapäevaelu osaks kujunenud. Peagi jõuab kätte aeg ka nende liigitamise ja hindamise normeerimiseks.

Ettekannetele järgnenud vestlusringis rääkis Kalju Idvand veidi ka uute hindamispõhimõtete väljatöötamise käigust meil, küsimusi esitati soome kolleegidele ning tänati neid ja Soome Instituuti huvitava ürituse eest.

Liivi Uuet

NÕUKOGUDE SÜSTEEMI SIIRDED

S-Keskuse viimane avalik üritus – kollokvium “Nõukogude süsteemi siirded” Tartus 8. novembril 2001 – oli mõneti erinev eelmistest. Miks? Sellel arutleti mitte meie mineviku, vaid sellest mõjustatud oleviku üle. Õieti ongi ju nii, et ajalugu ei ole halupinu, milles iga puuhalg kujutab endast mingit ajajärku – lõplikku iseenese suhtes. Pigem on ajalugu puu, mis kasvatab oksa ja võrseid – ükski neist ei saa eitada oma päritolu tüvest ja juurtest, oma minevikku.

S-Keskus on viimase viie aasta jooksul hoidnud alal teadmist totalitarismist. Meile, meie rahvale ei ole totalitarism pelgalt didaktiline mõttemäng, eetika, õigluse, valgustuse ja vabaduse küsimus. Me tunneme tema puudutust oma hinges, oma veres, oma ühiskonnas. Totalitaristlik süsteem oli üleni normatiivne era- ja avaliku valdkonna, iga ühiskonnakihi, iga elamise, olemise, kujutamise ja tegutsemise vormi suhtes. Miski ei tohtinud totalitaarses ühiskonnas olla juhuslik, spontaanne, subjektiivne, autonoomne, erandlik. Inimene totalitaarses ühiskonnas teadis oma kohta – ta oli kas oma või võõras, ja neid kahte lahutas okastraat.

See on mõistagi ideaalkujund, idee, mis teadagi mitte kunagi päris tegelikuks ei saanud. Totaalne riik, millest me tulime, oli ühtlasi iseenda hävitamise ja taastootmise süsteem. Tema “totaalsuses” oli lugematul hulgal mõrsad ja pooltoone.

S-Keskuse senised avalikud üritused on toonud esile nii nõukogude süsteemi müüri- ja okasstraadifenomeni kui ka tema nõrgad kohad (diskussioonid teemal “Vastupanu Nõukogude Liidule 1939–1940”, “Režiim ja ühiskond, Eesti haritlaskonna koostöö nõukogude võimuga”, konverents “Vastupanu Nõukogude okupatsioonile 1960–1980” jne.). 8. novembri kollokvium keskendus selle süsteemi siiretele.

Kuivõrd süsteem oli nii totaalne, siis on ka tema siirded ajanud end kõikjale. Neid võiks otsida ja leida pea igast valdkonnast – nii inimese kui ka riigi tasandil. Kõnealusel kollokviumil peatuti mõistagi vaid üksikutel neist. Ja nimelt:

Marko Mihkelson (Balti Vene Uuringute Keskuse direktor, olnud Postimehe korrespondendiks Moskvast) “Kas nõukogude süsteem muutis Venemaad?”;